

ren i riskantan život, jer svaka od ovih orijentacija ima velike nedostatke. Tako za »utopiju« Altner postavlja zanimljivo pitanje nemaju li ideali Francuske ili komunističke revolucije u širem smislu religioznu osnovu? Opasne su utopije ako se razumiju kao neposredna pogodnost za politiku.

Stvaranje je u tradiciji europskog napretka postalo zemaljska kategorija, a nagrada za stvaranje ima i svoje tamne strane: otuđenje čovjeka od Boga, čovjeka od čovjeka i čovjeka od prirode (55). Povećanje krize preživljavanja i njezine različite dimenzije, osobito stalna orijentacija na potrošnju te proizvodnja otpada, nedvojbeno nas stavljaju u poziciju straha. Potrošačku orijentaciju industrijske civilizacije naziva »nesvjesna ljubav smrti« (168), koje se uistinu treba bojati. U društvu postoje dvije vrste straha: jedni se boje da ostanu bez ičega, a druge obilježava strah radi obrane imovine. To se odražava i na globalnoj razini odnosa Sjevera i Juga, Zapada i Istoka kao rastrošnost bogatih na račun siromašnih i budućih generacija. Strahu se možemo suprotstaviti samo tako da se suprotstavimo toj »ljubavi smrti« na način da je postanemo svjesni, identificiramo i shvatimo kao nešto strašno i da je se oslobodimo.

Ehrfurcht je sinonim za pojam »strah od boga« (*Gottesfurcht*) koji obuhvaća i »povjerenje« i »poslušnost«. »Povratak« straha pred Bogom za ljude znači zadobivanje snage mudrosti, i to one koja nas uči da čovjek nije napušten, već da postoji savez s Bogom preko sudioništva u Križu. Ljudski život je sudbina su–stvaranja u ljubavi prema svakom životu. Sve što ga ugrožava u suvremenoj krizi preživljavanja treba svjesno identificirati i spoznati kao »strašno« i osloboditi ga se. Već sam čin spoznaje dio je oslobađanja od »ljubavi smrti«. Čovjek se mora osloboditi straha da bude čovjek, a biti čovjek znači bojati se. Poruka koja bi bila primjerena, a koju Altner na više mjesta ističe, jest: bojte se, nemojte se bojati!

Über Leben je knjiga o teologiji života angažiranog teologa.

Literatura:

Altner, G., Liedke, G. u. a. (1985). **Manifest zur Versöhnung mit der Natur. Die Pflicht der Kirche in der Umweltkrise.** Neukirchen-Vluyn.

Bolnow, Fr. O. (1947). **Die Ehrfurcht.** Frankfurt.

Kästner, E. (1976). **Aufstand der Dinge. Byzantinische Aufzeichnungen.** Frankfurt.

Lovelock, J. E. (1979). **Gaia. A new look at life on Earth.** Oxford, New York: Oxford University Press.

Meyer–Abich, K. M. (1984). **Wege zum Frieden mit der Natur.** München: C. Hansen Verlag.

Reheis, F. (1996). **Die Kreativität der Langsamkeit.** Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Ivan Cifrić

Fritz Reheis

DIE KREATIVITÄT DER LANGSAMKEIT

Neuer Wohlstand durch Entschleunigung

Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1996, 258 str.

U knjizi *Nove granice rasta* 1992. godine Dennis i Donella Meadows te J. Randers preispitali su svoju tezu o granicama rasta iz 1972. godine te potvrdili zaključak da je čovječanstvo poradi ubrzanog iskorištavanja u mnogim područjima prekoračilo dozvoljene granice rasta i eksploatacije prirodnih resursa. Nekoć poželjan, kasnije problematičan, kvantitativni rast se nastojalo konceptijski razriješiti kvalitativnim rastom, a danas gotovo euforičnom formulom održivog razvoja. Međutim, problem nije samo u kvantitativnoj strani već i u strukturnim dimenzijama sve kompleksnijih odnosa između čovjeka i priro-

